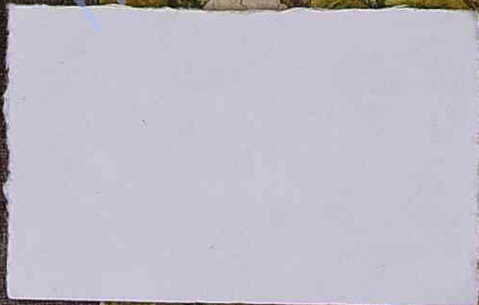

Бібліотека імені І.І. Мечникова

НЕ ТАКЪ ЖДАЛОСЯ,
ДА ТАКЪ СКЛАЛОСЯ

ОПОВІДАННЯ

Петра Кузьменка.

Ціна 5 коп. ср.

САНКТПЕТЕРБУРГЪ

1862

Вс
У
кого (кв. М

ПРОДАЖАТЪ СЯ

СІЛЬСКА БИБЛІОТЕКА.

1860.

ЦІНА:

к. ср.

- у
у
Нові
Лобч
у
Малі
у
у
В
врод
Х
ваш
верт
гу
двох
ваго
ббв
од
1. Казка про дівку Семилітку. 3
 2. Підбрехачъ.—Напущання якъ завіза-
но. Оповідання *Гр. Коїтки (Освобяненка)*. 3
 3. Сіра Кобіла. Оповідання *Продчука*. 5
 4. Чари. Оповідання *Марка Вовчка*. 5
 5. Ліхо небезъ добра. Оп.*Ганни Барвінокъ*. 3
 6. Въ-осени літо. Оповідання *Его жъ*. 5
 7. Дідъ Міша и баба Мішиха. Оп.*М. Номиса*. 10
 8. Гамалія. Поэма *Тараса Шевченка*. 5
 9. Топóля. Баллада *Его жъ*. 5
 10. Тарасова нічъ. Поэма *Его жъ*. 3
 11. Катеріна. Поэма *Его жъ*. 15
 12. Наймичка. Поэма *Его жъ!*. 15
 13. Псалми Давідови. Переложівъ по-
нашому *Тарасъ Шевченко*. 7

1861.

14. Граматка. П. *Куліша*. 5
15. Гайдамаки. Поэма *Тараса Шевченка*. 20
16. Орїся. Идилія П. *Куліша*. 5
17. Бабуся съ того світу. Народне опові-
дання про померші дўши 5
18. Очаківська віда. Козацьке оповідання. 2

НЕ ТАКЪ ЖДАЛОСЯ,

ДА ТАКЪ СКЛАЛОСЯ

ОПОВІДАННЯ

ПЕТРА ВУЗЬМЕНСА

САНКТПЕТЕРБУРГЪ

1862

Одобрено ценсурою. С. Петербургъ. 8 іюня
1862 года.

К.
ВЪ ТИПОГРАФІИ ДЕПАРТАМЕНТА УДѢЛОВЪ.

НЕ ТАКЪ ЖДАЛОСЯ, ДА ТАКЪ СКЛАЛОСЯ.

I.

Живъ колись у насъ на селі козакъ Степанъ Дуброва. Заміжний бувъ чоловікъ, сказати: що поля, що скотини, а найбільшъ — бджолі. Бувало, хлопцями ще, позбіраємось на Головосіка до Степанової пасіки: »Дідусю, дай меду!« Старá ёго то часомъ и грімае булó на насъ, а старій — ніколи: наріже у миску стельниківъ, та дочці у рúки, — а та вже и роздає намъ черезъ тинь по шматочку.

Зá молоду Дуброва чумакувавъ, такъ тамъ десь, далéко, и одружився. Добра, наче, и людина булá ёго жінка, тільки пановита дуже; вже булá старá, а ще подавай їй и спідниці баєві, и юпки габзєвані; зъ міщанъ, кажутъ, булá, чи-щó. И до нашого брата, прóстого козакá, не хилилась якбсь, (не вробку їй, нехай царствуйе!) чубріями звáла: »Чубріі!« каже.

Семья въ ёго булá чималенька, та Богъ прибравъ до себе. Я знавъ жінку ёго, Стéху, та дочку

Христіну. Та живъ у ёго приймить Микóла, — хто й щó — святі ёго знають!

Була ревізія, — хлопця й привели до вóлости, не знаю відкíлі. Хлопá жилó у шпиталі, росло въ поводиряхъ, та тiльки й знало, що ёго зовуть Микóлою. Привели, покинули. Хлопця у ревізію записали, а де дiтись сиротi — лю́дямъ и клопiть ма́ло.

Трапилося Дубрóвi йти коло роспáви; дiвiтця — хлопá и бóсе, й гóле, — лóпае очiма коло гáночь та ковтае слёзи; мóже-то, сердешне, день-деньскiй и хлiба у вiчи не бачило. Старiй до хлопця, — мовчiть. Другi вже розказали; воно тiльки такъ жалiбно, каже, дiвiтця на старóго.

»Такъ якъ же воно, панóве-громадо, зъ цiмъ хлопiмъ бóде?« питае Дубрóва.

»Записали«, кажутъ, »у ревізію: нехай теперъ батька та мáтери шукáе.«

»Такъ!« каже Дубрóва: »Тiльки *поки сонце зiйде, росá очи вiйсть!* Кажiть мiнi, панóве, сёго хлопця до себе взiяти; я бóду й рости, и подушне за ёго платiти.«

»За вi гóлови!« кажутъ.

Взявъ, отто́, Дубрóва Микóлу до себе, та й вiростивъ, — грiхъ сказати, — якъ рiдну дитiну.

II.

Микóла й Христіна росли собi у-кiпi — и вiросли. Любо було й чужóму дивiтись, якъ изiйдутця

вои на роботi: обóе молодёнкi, обóе трудящi, — и дiло рóбитця, и пiсня лóнае. Микóла якбó бувъ неговiркий, все на́че сумуе, абó думае що, а Христіна, якъ та чаечка, прудка та весёла. Посядуть було оддыхати: Христіна, знай, щёбече — и хто на юлицю ходить, и хто кохае когó, и коли рушники даватимусь, — все такé, вiстiмо, дiвóче. Христіна щёбече, Микóла слухáе, а одно зъ одногó й очей не зведé.

Старiй було, часомъ, пiдкрадетця до молодя́тъ, слухáе-слухáе, перехристить дiтeй издалiкъ, та й пiде собi геть, усмiхаючись. Гáрна була дiвчи́на Христіна ясно́вка, чорнобriва; и Микóла бувъ незгiрший па́рубокъ. Якъ теперъ ба́чу: висóкий, на лiвий щoцi значóкъ родiмий, пóглядъ такiй поважний, а дiло въ рука́хъ кипiло. Настáне було лiтечко святе́: старiй коло бджолi, старá зъ дочкóю у господi, а на пóлi Микóла зъ пáймитомъ порядкуе. Вийде, иподi, старiй на пóле одвiдати, — усé якъ слiдъ, усé гарáздъ; Микóла радiе, якъ дитiна рiдна.

»Дóбра въ насъ, жiнка, дитiна, Микóла«, загомонiвъ разъ старiй до жiнки: »роботящий, слухмяний, и насъ поважае, та й по селу́, опрiчъ дóрого, нiчóго про ёго не чути.«

»Трёба бiти роботящимъ, трёба бiти й слухмянимъ«, одказуе жiнка. »Не рóби, не слухай — проженуть: тодi вудi гóлову прихилiти?...«

»Можє вонó й такъ, старá, мóже й не такъ; а Микóла все такі, велика намъ помічъ.... Дастъ Богъ ёму дóлю, и ми ёму помóжемо: великимъ нязъ-чого, а півсóтні грóшей, та пáра волівъ, и у насъ найдеться Микóлі на нове хазáйство.«

»Такъ, такъ, старій!... Дочкá рушникі готує, — якъ бóдешъ кóжному паровіці зъ півсóтнями роздавати, — дождёся з́ятя!...«

»А правду кáжешъ, старá: вонó й лóчче, якъ-б́и не давати Микóлі ні паровіці, ни півсóтні!... Поглянь, діти такъ гáрно, здаётця, живóть поміжъ собóю.«

»Такъ щóбъ я́къ се?«

»А тákъ: нехай би імъ безъ поділу усé, що ми зъ тобóю придбáли на віку. Микóла — добра дитина — сказáти; лóччóго з́ятя намъ би й не трéба.«

»Схаменісь, старій! Чи тó жъ до д́ла такі: е́дину дитину віддáти за чоловіка, що, мóже, де під т́номъ на світь народівся!...« Христíна у насъ, дякувати Гóсподеві, якъ и вь людéй: и худóба, и врóда.... Ні, старій, ніяко. — Добра дитина!... Трéба б́ути добримъ, н́где д́тись; чи бáтько заст́упитця, чи мáти, чи, мóже, рідъ повáжний, чи худóба велика?... Не будь добрий, — такъ и слóва промóвить н́хтó не захóче.«

»Дурень ти еси́, бáба!« одказáвъ старій ж́нці.

У Степáна такá вже вдáча булá: якъ що не по ёго, вінъ верз́икать дóвго не б́уде, — махне рукóю:

»Дурень ти еси́, бáба!« хочъ б́и то булá зовсімъ не бáба, а спрáжній чоловікъ.

III.

У Дубрóви бувъ св́й л́сє, а вь л́сі с́нокóси доб́рі. Д́ждáли Зелéнихъ Святъ. »А щó, діти«, кáже старій: »д́вóча косовіця настає!« — А тимъ тóго й трéба, — до с́єго тóргу й п́шки. Забрáла Христíна д́вч́ятъ, та й до л́су. А вь л́сі жъ то вь ту пóру лóбо та м́ло: б́джóли гудóть по в́тамъ пахóчимъ, солов́ина п́сня горóхомъ с́плетця по зелéному л́стячгу, а кв́тóкъ, а пташóкъ — рай Бóжий, та й гóді!

У насъ щó-гóду: зберóтця д́вч́ята, да гуртóмъ на с́но́жаті, двівь у два, вь три за йграшки и повгребають с́нокóси и вь тóго, и вь другóго, и вь трéтёго, — ажъ вонó й геть дóбре!

На друѓий, чи на трéтій день, стáли д́вч́ята дóдóму зб́рáтись; вонó ще б́ и не пóра трóхи, та Христíні т́лько до-дóму чогóсь трéба.

»А ти, Микóло?« питáє Христíна.

»Я зъ ќнъми тутъ зостáнусь«, одказáвъ: »а зáвтре у об́ідню пóру при́ду.«

»Лóчче б́ с́гóдні, Микóло: на ю́лицю п́шли б́; тамъ тепérъ такъ в́село, — Вас́лєвичъ при́хавъ.«

»Яќий Вас́лєвичъ?« питáє Микóла.

»Вас́лє Калю́жного, щó вь óкрузі бувъ, — х́бá не знáєшь? При́хавъ до насъ у роспрáву писарюв́а-

ти. Не нашіхъ парубківъ — сказати! На вігадки та на прикладки, то й пари ёму нема, — у жупані!... Прийди Миколо!...»

Миколу мовъ би вколболо що. »Побачу«, каже.

Дівчята пішли співаючи до-дому, а Микола у лісі зоста́всь. Ходить коза́къ, — самъ не свій, наче у москалі зібрався. Смеркло.

»Поприпинай, Грицію, лошя́тъ, та й на ко́ней погляда́й«, каже Мико́ла наймитові: »а я під́у вівса́ одвідаю въ яру́зі, щобъ часомъ спашу́ не було.«

Пійшо́въ, та, ма́буть, заблуді́въ, серде́га: опині́всь не въ яру́зі, а прями́сінько на ю́лиці коло дівча́тъ.

»Мико́ла! Що́ це ёму ста́лось?... на сі́лу!...« закрича́ли дівчята.

Поздорóквась Мико́ла зъ дівчятами; дівитця — поміжъ дівчятами парубі́чка, — въ жупани́ні, на голо́ві ко́зирь. »Оце́-то воно́!... гмъ!...« Сі́въ. Співи, ре́гітъ, — звісно, ю́лиця. А пи́сарь, якъ те ши́ло: одну́ обніме, дру́гу поцілу́е, — часи́нки не посі́дить тїхо; такъ и шни́порить усю́ди!... А найбільшъ зали́цетця до Хри́стіни. Обі́зветця якій па́рубокъ, — вінъ за́разъ и прише́ квітку: дівчатамъ ре́гітъ, па́рубкові со́ромъ.

Посиді́въ Мико́ла, подиві́всь. »Проца́йте, дівчата!«

»Мико́ло, не втіка́й, — ще ра́но!« про́сють дівчята.

»Кра́много не́много!« обі́звась по-па́нськи-пи́сарь.

»Неха́й же тебе́, Мико́ло, вовки́ ззі́дять!« закрича́ли дівчата: »коли́ не хочешъ гуля́ти зъ на́ми.«

»Та и ззі́дять таки́!« приложи́въ пи́сарь, »бо вінъ барано́мъ па́хне.«

Дівчята заре́готали.

Пові́сивъ го́лову Мико́ла, иде́; ёму й байду́же, що тамъ глузу́ють зъ ёго. Вийшо́въ за ца́рицу; пахну́въ зъ поля свіжий ві́терецъ — Мико́ла ніби про́чну́всь. Постоя́въ-постоя́въ. »Верну́сь!« каже: »Мо́же, се вона́ та́къ; мо́же, се воно́ нічо́го.... Роспита́ю про все, роскажу́ про все, — чи такъ, чи не такъ: неха́й бу́ду зна́ти свою́ до́лю!«

Прийшо́въ до ворі́тъ — не засну́ти; вінъ сі́въ на коло́дці, — жде́. Коли́ такъ, геть-геть уже́, бубоні́ть щось по ю́лиці. Вінъ за лі́ску й схова́вся. Блі́жче, — Хри́стіна зъ пи́саремъ. Поста́ли підъ ворі́тьми. Пи́сарь та́къ любе́нько заво́дить.... Слу́ха Мико́ла.

»Ні«, ка́же Хри́стіна: »нія́ко: побачять лю́де — осу́дять. Лу́чче вихо́дь на ю́лицю, на ю́лиці побачи́мось и погово́римо.«

»Мой пере́плочко! при лю́дяхъ я не хóчу, та й нева́ренъ росказа́ти, якъ ві́рно та щі́ро тебе́ люблю́; а въ садóчку, Хри́стіно, опрі́чь солове́йка, ні́кого нема́, ні́хто й не побачи́ть, ні́хто й не осу́дить. Посі́демо любе́нько підъ ви́шенькою, підъ ві́ттямъ паху́чимъ: неха́й собі співа́ солове́йко; а я б́ то́бі усе́ росказа́въ, Хри́стіно, все: що́ въ ме́не й на

думці, що въ мене й на серці!... Вийди, моя ясочко!»

»Побачу!« каже, та й стрибнула у ворота.

»Постривай же, серце, поцілую, ще разъ, — ще!...«

»Оце«, каже, »якъ тобі се цілування!« Та й заступила ворота.

»Побачу!... гмь!« пробурчавъ, усміхаючись, писарь. »Вийдешъ! зъ носа видно!« Вікресавъ огню на люльку, та й потягъ назадъ, співаючи.

Піднявся Микóла. Місячко вже гень-гень височенько. По небу блакитному хмари плили тихесенько, та білолиций, якъ той лебедь у хвилю на озері, то вириває міжъ ими, то потопає; а на селі тихо-тихо, наче й душі живі не ма. Дівитця Микóла, кругомъ озираєтця, ніби не второпає де вінъ и якъ? Злігъ на лісу, постóявъ-постóявъ, здихнувъ важко, та й поплентавъ, сердега, до гаю.

IV.

Христині минуло шіснадцять; розвилася, росцвілася дівчина, якъ квіточка рожева. Мати, було, й очей не зводить зъ любові дитини. »Зіронько мой вечірняя, крале мой ясочка! тобі й чоловіка немає у нашому селі, — чубрії все!« частенько, було, говорить своїй доні старá, жалуючи. »Чи такі жъ припадає оттакімъ білимъ рученькамъ піклуватись коло мужицького діла?...«

Багато парубківъ, багато й матерокъ закидали око на Христину, та не знали зъ якої й підступити. Дубрóва на багатство не вповавъ, — це всі знали; знали й те, що Дубрóва любить Микóлу, якъ рідну дитину. А про те и Микóла бувъ такий парубокъ, що хотъ би й хотівъ чимъ зганити — не зуміешъ.

»Мині здаєтця, старій, чи не лóчче бъ намъ ужé Микóлу поблагословити на всі чотірі?« каже разъ жінка Степану. »Віростили, викохали, — нехай зъ Богомъ иде въ люде, та шукає собі долі, а то кождне думає, що ми въ зяті ёго собі готуємо. Христині найдутця хорóші люде.«

»Пошли, Господи!« каже старій. »Тільки я спершу казавъ и теперъ кажú: лóччого намъ зятя не треба, якъ Микóла. Коли и дітямъ пошлé Господь любовъ та совіть, я зайшого дочкі не'ддамъ.«

»Отцёго вже, старій, не бóде!«

»Даруй, Господи, щобъ було!«

»Не бóде!«

»Побачимо....«

»Побачимо!... Такъ, бачъ, чогó твій Микóла, якъ сичъ той, ставъ похожати, що слова не доб'єся!... Ажъ и вінъ, мабуть, задумавъ у чужімъ добрі господарювати, — побачимо!«

Такъ було й частенько. А Микóла не знає и не відає, що за ёго, сироту, безъ ёго вини, недобрé поміжъ старими заводитця. Приде зъ поля, візьме

що треба, та й зновъ на поле. Вістимо — літо; літомъ хліборобова хата — степъ широкій. То бувъ небалаклівий Микóла, а то й щеще лүчче мовчавъ; та тільки не господарство въ чужімъ добрі, а інші дүмки збавили речі козакові....

Разъ, такъ, приносьть Христіна обідати Микóлі на поле. Сіли підъ возомъ; а Микóла — чи їсти, чи не їсти.

»Який ти невеселий ставъ, Микóло!« озвчалась Христіна: »И на видү змарнівъ!... Може, нездужаєшъ?«

»Богъ милувавъ по котрій часъ«, каже.

»У тебе, Микóло, щось недобре на дүмці, та не кажешъ, — недобрій ставъ! Мати казали, що ти скóро покинешъ насъ, — не кїдай, Микóло!«

»Я покину! Кого? васъ?«

»Не кїдай, Микóло! у-күпі зрослі, у-күпі и жити. Може, тебе щоденна ся праця сүшитъ? Я такі батькові казала, що десь Микóлі и отдіхати не треба — усє на роботі, усє на роботі!... Та не до віку, Микóло, будемъ день при дні працювати: я останне літо оцє хожу по полю, та піклуюсь ніби вrepачка гіркая! Будє, дасть Богъ, скóро и хата съ кіннатою, и їсти, и пити, и хороше ходіти. И ти, Микóло, знайдешъ собі пару, та й будемо жити любенько у-күпці....«

»А ти собі хибá найшла вже, Христіно?«

»Я?... Ні.« одказала Христіна, та й почервонїла.

»А відкїля жъ се на тебе такий пánський вітеръ віє?...«

Христіна ще й бїльше почервонїла.

»Не соромайся мене, Христіно! Коли ти кого щїро полюбила и тебе те жъ, — я перший радїтиму твоїй дóлі.«

»Спасїбі тобі, Микóло! И мати радїють, що, може, скóро я не бїду мужїчкою....«

Микóла здихнувъ. Посидїли, ще поговорїли; Христіна за горшкі, та й до-дóму.

Оставсь Микóла; провозає очїма Христіну, й очей не зведє. А вона поспїшає, співаючи, до-дóму; та якъ та перешлочка, здаєтця, и нїжками до землі не черкаєтця. Христіни вже давнó й не вїдно, а Микóла стоїть, дївїтця.... Пóтімъ утеръ рукавómъ очи, та й зновъ за сóху — нїви доорувати.

V.

»Не гнїві Бóга, старá: за що такі ти Микóло такъ обїждаєшъ?« обїзвãвсь одного разу старїй Дубрóва до жінки. »Лүчче сиротү зъ двора прогнати, а нїжъ докоряти єму кускómъ хліба. Чи вїнь же єго даромъ їсть у насъ? Поглянь лишъ, який вїнь на видү ставъ!... Камяна душá—и та бъ пожалїла.«

»А чи мójна жъ стерпїти, коли твїй Микóла обезглүздївъ зовсїмъ?... Ёму каже: тãту, а вїно каже: кò кãту! — якъ навїжений!... Коли не мўсишъ до ладү дїла робїтк, и хліба чужого не їжъ!«

А Микóла, справді, náче збожево́лівъ: ёму́ треба у Черне́щину, а вінъ опі́нитця у Шкра́бовці, — поі́де по сіно, а лі́ківъ привезе́.

Заману́лось разъ старо́му одві́дати по́ле, — сіяли жи́то. Прихо́дить. Микóла сіе.

»Помога́й Бі́гъ, Микóло!«

»Спаси́бі, дядьку!«

Старі́й блі́жче, — ажъ Микóла сіе грéчку. Ді́витця старі́й на Микóлу, а той блі́дий-блі́дий.... Буді́ тутъ ла́йки!... Пригорну́въ ёго́: »Микóло, си́рото́ мій безта́ланний! Прости́ мене́, мій го́лубе! Тя́жко, бачу́, вихо́дить тобі хлі́бъ мій, мо́я дити́но!«

Микóла счепі́въ ру́ки: »Дядьку! я.... Мині́....«

»Го́ді, го́ді, Микóло!« ка́же старі́й. »Не жу́ри́сь, не плачъ: усе́ бу́де якъ слі́дь, усе́ бу́де гара́здъ!...« А въ само́го такъ и ко́тятця зъ старі́хъ оче́й слéзи.

Гі́рке життя́ ста́ло Микóлі: одно́ те́ що Хресті́на.... А дру́ге — ма́ти. Такъ и і́сть, náче і́ржа зе́лізо! Обі́звѣтця ча́сомъ старі́й, — куди́!

»Погáне въ-на́сь життя́, — неха́й де лу́чче шу́кае: не приві́заний!« ка́же жи́нка.

Ді́ждали Покро́ви. Сидя́ть такъ разъ у-вече́рі, и ді́ла ні́якого не рб́лять, и ре́чи нема́; коли́ забре́хали соба́ки на дво́рі. Трб́хи зго́домъ, уві́ходить дво́е сусі́дівъ, пова́жні лю́де, у нові́хъ сві́тахъ, кра́сними поя́сами підпереза́ні, у одно́го підъ пра́вицею хлі́бъ у бі́лій хусті́ні.

Поздоровали́сь, приві́тались. »Покла́няли́сь вамъ«,

ка́жуть го́сті: »Васи́ль и Васи́ліха ща́стямъ та здо́ровьямъ та хлі́бомъ свя́тімъ.«

Старá засла́ла бі́лою скатерти́ною сті́ль, про́сить любі́хъ госте́й до по́кутя; така́ весела́, гові́рка, и запі́кано́й поста́вила на сті́ль кубі́шечку. Сидя́ть, гү́торять про се́ та про те́, зви́чайно, якъ свати́.

»Такъ я́къ воно́ бу́де, па́не Степа́не?«

»А такъ бу́де«, ка́же Степа́нъ: »Покла́няйте́сь и відъ на́сь Васи́лю и Васи́лісі ща́стямъ та здо́ровьямъ, дя́куйте за і́хъ ла́сгу, та пова́гу щі́ру, панóвче! Хлі́ба свя́то́го не цу́раємо́сь, а дочкі́ цей годъ не одда́мъ, — мо́лода́. Бі́льшь погу́ляе, лу́чимъ зга́дае ба́тька старо́го.«

Чо́го вже не роби́ли, що́ ні говори́ли, — на Степа́на náче пеня́ Моско́вська на́пала: не одда́мъ до го́ду, та й не одда́мъ. Съ тимъ свати́ й до-до́му по-верну́лись.

Старá й ру́ки опу́стила. Не приду́мае, не прига́дае: я́къ-такі́ за тако́го чоло́віка, якъ пи́сарь, дочкі́ не одда́ти?

»Се не чу́брій я́кій! Пе́рвий чоло́вікъ у селі́, су́дить и рідить, якъ зна́е, — ко́жному при́детця до ёго́ съ покі́рною!... Обезглу́здівъ«, ка́же, »старі́й, та й го́ді! Та не бу́де жъ и по ёго́, не ді́жде й при́блуда́ мої́мъ зя́темъ бу́ти!...«

Зроби́лась ха́та Степа́нова гі́ршь пе́кла. Де́нь-у-де́нь сва́рка, та ла́йка, та слéзи!... А що́ вже тер-півъ Микóла — Го́споди! Неха́й би старá, а то́ й

дѳня; и тій мѳти натруѳдила — чоѳ зѳнала: дове-
лѳсь Микѳлі и одѳ Христїни терпїти и рѳчи недѳб-
риї, и зневаѳгу. А тоѳо вїнь ждавѳ?... Тоѳо сѳрце
сподївалѳся? Глянешѳ булѳ на пѳрубка — сѳрце щї-
мїть. Усї зѳнали щѳо вїнь терпївъ у Дубрѳви; а щѳобѳ
вїнь ставѳ на кѳѳо жалкуватїсь — нї въ свїті!

VI.

»Бачѳ, старїй, на моѳе ї вїйшло! Отѳ тобї ї
дѳбра дитїна? Бачѳ, якѳ дѳбра! якѳ водївъ старцї
та ночувѳвъ по-пїдѳ тїнню, такѳ тодї и дїдечко ї
тїточко, и сухї и немѳзанї; а якѳ вїкохали та вї-
ростили, — згїнувѳ якѳ харцизїяка, и спасїбї за
хлїбѳ-сїль нѳшу не сказѳвъ!... Мовчїшѳ, старїй?
не лїбо правду слїхати!«

А Микѳла и спрѳвдї згїнувѳ. День, два — немѳ.

Колї такѳ, тїжнївъ у двѳ чи-щѳѳ, прїйшла до
вѳлѳсти бумага за Микѳлу. Почувѳ старїй, та мер-
щїй тудї, питѳе: »Щѳѳ? Якѳ?«

»Идѳ«, кѳжуть, »вашѳ Микѳла охѳтою у моска-
лї, — такѳ начѳльство учинїло запрѳсь: щѳо вїнь и
їкѳ?«

»Такѳ їкѳ?«

»Громѳда одвїстїла, щѳо препѳствїя не имїетѳя,
а щѳо Микѳла дѳбра людїна.«

Здїхнївъ старїй: »Дѳбра людїна!« промовївъ:
»тяжко дѳбра!...«

Почѳла и старѳ зѳ дочкѳю, — радї-радї! Дѳмка:

теперѳ старѳму нїчоѳо пручѳтїсь. А старїй все-
такї своѳе: »Не 'дѳамѳ до гѳду, та ї не 'дѳамѳ, и то
ще«, кѳже, »колї покїне писарюватї.«

»Та схаменїсь, старїй! Чоѳо це ти коверзѳешѳ?
Подѳмай, якї лѳде! Бѳѳъ даѳ дитїнї дѳлю, а вїнь:
нехѳїй покїне писарюватї! Пїсарѳ — пѳрвїй чѳло-
вїкѳ у селї; Христїна за їмѳ, якѳ у Бѳга за двермї
жїтїме: и дѳма пѳнство, и въ лѳдїяхѳ повѳга, на
хвѳстї не посадѳять; та ї намѳ кѳжне гѳлову схї-
лїть.«

А тутѳ и дѳня прїстанѳе: »И тѳточку, и голѳбчику,
не губї своѳї дитїни едїної! Лѳчче мїнї зѳ мѳсту
та въ вѳду, нїжѳ зѳ їншихѳ одружїтїсь!«

Якѳ до стїни!

Дождѳли Дмїтра.

»Якѳ же хѳчешѳ«, домовлїетѳя старѳ: »бѳде
каятїя, та не бѳде воротїя! Дождѳся ти, старїй,
лихѳї годїни, гїркїми слїзьмї заплачешѳ на старѳ-
сти вїку!... Плачѳ тодї на своѳю гѳлову!...« Та ї
почалѳ щѳѳ на вѳха шептѳти.

Старїй ажѳ здрїгнївъ. Побїлївъ-побїлївъ: »Не-
обѳчная ти мѳти!« кѳже, та ї заплакавъ.

А черезѳ тїждень, чи-щѳѳ, молодїхѳ и перевїнчѳли.

Якѳ понѳривѳ старїй Дубрѳва гѳлову, такѳ и
весїлля не помоглѳ. Пїють, гулїють у хѳтї, а Дуб-
рѳва хѳдить пѳ двѳру смутнїй та мовчѳщїй.

На дрѳгий день, чи на трѳтїй, весїльнї поїхали
у Шаболтѳсївку, — верстѳвъ шїсть, колї зѳнаѳте, у

перезвў, — тамъ дядько живъ молодого; а старій зъ наймитомъ дома zostався. Обїднї тагъ порї, сидїть Дуброва кїнець столу, сумує, — коли рїпнули двєри. Піднявъ старій глову.

»Мосваль! Микбла!« Скочивъ зъ лави, та до єго: зрадївъ-зрадївъ! То цілує, то хрїстить; спитає одно, друге, та зновъ на-ново.

»Менє, дядьку, вибрали у гвардїєнці«, каже Микбла: »гонють у Петенбурхъ; тагъ я ублагавъ старшого, — спасїбі єму, — та й прийшовъ одвідати васъ, та подякувати за хлїбъ-сїль вашу, дядьку!«

»Добре, Миколо, спасїбі!... Та який же ти гарний ставъ, мій голубе!... Тїльки чогось наче поблїдъ.«

»Трѣхи нездужавъ«, каже. »Звісно, и люде не-знакомї, и порядки не тї, поки привїгнувъ.«

»Тагъ, тагъ«, каже Дуброва, хитаючи головою: »знаю твоє життя, знаю!«

Старій, здаєтця, на все забўвъ, мовъ повеселїшавъ: розказує Микблї и тє, и друге. Заспївали лївнї.

»Отъ-же я зъ радошївъ и геть загўторивъ зъ тобою, Миколо, а тобї зъ дороги и одпочїти бъ трєба, — лягай же, сїну, або-що!«

Переночували.

»Такъ якъ же оцє, Миколо, не побачивши моїхъ, и йдешъ?« каже старій, дївлючись що той вже лаштїєтця въ дорбгу.

»Нехай їмъ Богъ дає щастя та здоровья!« каже Микбла: »И радъ би побачити, та не можна, — на три днї тїльки пущено.«

Чогό ні робївъ старій, — не можна та й не можна!«

»Молїсь же Бóгу, Микбл!«

Одбївъ Микбла три поклони; одбївъ три поклони и Дуброва старій. Потїмъ знявъ зъ божиці образъ невеличкий: »Ходї сюдї, Миколо!«

Микбла підступївъ; ставъ на вколїшки. »Благослови тебе, Бóже, якъ я благословляю тебе, любадитино моя! Пошли тобї, Гóсподи, вїкъ довгий, рбзумъ добрий та долю щасливу!...« Схопївъ за глову, ще хотївъ щось казати, та й не сказавъ нічого за слєзами.

»Слўхай же, Микбл, що я тобї, може, въ останній разъ, казатиму. Бїйся Бóга, не бїйся труда, не обїждай мєншого. Отцєй гаманецъ — тутъ сто рублївъ — возми; се не плата за твою працю въ моїмъ добрі, — Бóгъ тобї заплата за твою щїру правду!... Не пручайсь, Микбл, — возми; не обїждай хоть ти менє на старости вїку. Знаю, — поки ти здоровъ, чужї грѣши тобї не въ жадїбку, та на вїку усяко буває, моя дитино! Боронїть тебе Бóгъ одъ немочи, або їншого лиха несподїваного, — оддай ці грѣши за упокой души; ти сирота, Микбл, — умрешъ, тагъ и помянути нікому!...«

Помолїлись Бóгу ще разъ, пїйшли. Вїйшли за

царину. »Прощай, Миколо!« каже старій: »Не забувай, що я казавъ тобі. *Не такъ ждалося, да такъ склалося:* Божя воля!...«

Попрощались; старій пішовъ до-дому, а Микола своєю дорогою.

Іде сердега, а на полі ні душі живої. Зійшовъ на Кручківъ Грудь, що коло дорogi, — степъ, кругомъ степъ! Весело дивитись на степі наші безкраї, любо козацькій душі оглядати те широкє роздолья степовє, тільки не тоді, якъ немає въ тебе на світі ні хатини, ні родини!... На степу широкімъ, безридному сироті у-двоє важче єго сирітство. Поглянувъ Микола округі, поглянувъ на село, де звичувавъ вікъ свій молодій, на хатки знакомі, на садки вишневі, — и гірко-гірко заплакавъ....

VIII.

Минуло годівъ десять, чи й лучче. У дворі старого Дуброви господаріє писарь Калюжний. И двірє не той зробився: те повалене, другє похилене, наче й хазіа у дворі немає. Оженівшись, писарь съ-першу потрѡху, а потімъ и геть ставъ цїти.

Старій було часто благаетъ зїтя: »Покїнь, сїну, писарювати: писарство цее до добра не доведе!«

Зять би, мѡже, й послухавъ, коли жъ старя.... Тїй панство, да шанѡба людська на умі.

За животя старого ще й туди-сюди було, а якъ умеръ, — пішло по-панській! Наведє було зять

дєнь-у-дєнь гостей: щобъ и тє було, щобъ и другє було, а дє єго взяти, — єму и горенька мало.

Годівъ черезъ шість и старій вїчну память за-спївали: старій ранше Богу дїшу оддавъ. Зосталась на господарстві Христіна зъ чоловікомъ, и дїтками Богъ благословивъ. А тутъ, и тє трѡба, и другогѡ нема, а хазїйство зъ недѡгляду небагато давало. Чоловїкъ зъ-рангу до вѡчора у росправі, а въ-вѡчері, хочъ и тутъ, такъ же такий, що ні любові одъ єго, ні совїту, ні слѡва ласкавогѡ. Кїнетця було Христіна по хазїйству сама, — такъ щѡ жъ? Однѧ головѧ за все.... Другє — дїти дрібнїї, и колѡ їхъ трѡба. А чоловїкъ не звикъ, бачъ, до мужїцькогѡ дїла. Нема чѡгѡ, — думати довго не буде, — нївку пѡ боку.

Сидить такъ разъ Христіна въ хаті, сумїє, латѧючи сорочечкї дїтямъ. »Гѡсподи!« каже, »чи не лихѡ якє крадетця до мене, на сѡрці мѡвъ гѧдина вьѡтця!...«

Колї сусїдка на дѡври. »Христіно, сѡрце, лїпенько твоїй голѡвоньцї!...« Христіна такъ и обмертвила. »Везуть твогѡ чоловїка у тюрму, — вже въ пѡто закований!...«

И не стїмилась Христіна, якъ прибігла до росправи. Благаетъ, плаче: »Не мѡжно«, каже становїї, »начальство велить! Твій чоловїкъ, голѡбка, фалшивї пашпѡрти постачавъ, та и сумї обчеськѡї недостѧча.«

Чого вже не робила, сердешна, щоб як-небудь одзволить чоловіка, — худобу ростратила, здоров'я занастіла; а чоловік все-таки пішов туди, де козамь роги правлять.

Зосталась молодіця, як там у пісні співають: ні салдацькою жонною, ні мужнєю удовою! Бодай нікому хрищеному так не зоставатись!...

VIII.

У годь такь, чи вь два, ишли Москалі через наше село, становилися на ночліги. Кому треба їх, кому й не треба, усюди налізло.

Ви, може, бачили коли, якь поведуть їх по селу по кватерях? — кумедія! Кожний такь и дивитця, де більші хати, або двір, — туди й прямє; а того й не зна, бідолаха, що зь великого двора часомь и мйши повтікали!

Коло Дубрвіного двору трохи не білись, кажуть; думка-то: »Оттуть можна и питеннямь и іденнямь підживітись!« О бодай вась! *Бувз квась, якь кажуть, та не було вась, а настало квасило, такь и вась розносило!*

Переночували, пішли.

»Подивісь, мамо, що це такє?« каже старша дочка Христіні, подавши ремінний гаманець.

»Де ти взяла, доню?«

»Мету хату, коли лежить підь лавкою, де москаль ночувавь.«

»Положи жь«, каже, »підь горщокь, на полицю: вернетця москаль — оддасі. Не бійся, вінь не бітимо.«

»Вінь не сердітий, мамо. Учбра вибігла я зь хати, а москаль сидить на прізьбі, — злякалась такь! А вінь до мене: »Не бійся«, каже, »дитино, не бійсь!« та до мене. Узяв за руку, пита: »Де твій батько, де мати?« — »Батька«, кажу, »на Сибірь задалі, а мати вь кімнаті лежать, — не здужають«. И про діда питає, та такий ласкавий, мамо, такь усє любо дивитця міні вь вічи.«

»Добра якась людина, — спасібі єму! И вечеряти не дали, а вінь и слова поганого не сказавь.«

»А сєгодні, мамо, ранєнько, ми дивимось зь пєчи через кмінь, що-то москаль робітимо; а москаль дивитця через щілочку вь кімнату, де ви лежитє. Довго дивівсь, потімь ставь Бєгу молітись, а слєзи єму такь и ринуть зь очей. Може, й москалєві, мамо, жалко стало, що ви нездужаетє.«

Вже й півдні, — нема москаля; день, два — нема.

»Подай міні, доню, той гамань, що Москаль забувь!« каже Христіна: »Що вонь такє?«

Розвязала — грѣши, перелічила — сто рублівь. Чудно Христіні, що така велика сума, а москаля немає. Тіждень и другий, — нема. Візьме Христіна гамань у руки, — дивитця-дивитця.... Де вона єго бачила?...

»Чи ти бь угадала, доню, того москаля, що бувъ у насъ на кватері?«

»Угадала бь, мамо! Високій, чорнівий; вуси такі великі.«

»А на виду, нічого въ ёго немає?«

»Нічого нема, — тільки на лівій щоці значогь такъ невеличкий, чогось.«

Здихнула Христіна, тяжко здихнула. »Мамо, мамо!« каже: »прості тобі Боже, на тимъ світі, за мою и за ёго нещасливу долю!«

Съ того часу Христіна все ніби дожидала когб. Вечірь зайде — Христіна повгладає більшихъ спати, а сама за ворота зь малюю дитиною. Було и геть-геть місяченько підійметця въ-гору, а Христіна усє сидіть за ворітьми та въ кінець юлиці поглядає.

А про москаля більшъ и чутки не було.

Писано 1861 р.
въ Попорниці.

- г. оп.
19. Півпівника. Гишпанська дїтська казочка.
По-нашому розказавъ *Панько Казюка* 3
 20. Дзвонарь. Оповід. *Данила Мордовцова*. 5
 21. Листі съ хутора. Листь I и II. *Про го-
роди и села*. 5
 22. — Листь III. *Чого стоїть Шевченко, яко по-
етъ народній* 5
 23. — Листь IV. *Про злодія въ селі Гаківниці*. 5
- 1862.
24. Купбваний рбзумь. Оповід. *Гр. Квітки
(Оснбвляненка)*. 5
 25. Салдатка. Оповід. *Данила Мордовцова*. 5
 26. Не такъ ждалося, да такъ склалося.
Оповідання *Петра Кузьменка* 5
 27. Ледащїця. Оповід. *Марка Вовчка* 5
 28. Сестра. Оповід. *Его жь*. 7
 29. Вікупь. Оповід. *Его жь*. 5
 30. Перебендя. Дўма *Тараса Шевченка* 2
 31. Закоханій чортъ. Оп. *Олекси Стороженка*. 7
 32. Гблка. Оповідання *Его жь*. 5
 33. Якъ Богъ дасть, то и въ вїкно подасть.
Оповідання *Его жь* 3
 34. Вчи лїнійого не молотомъ, а голодомъ.
Оповідання *Его жь* 2
 35. Се така баба, що чортъ її на маховїхъ
вїлахъ чоботи оддававъ. Оповід. *Его жь*. 3
 36. Цїгань. Урївокъ изъ казки *П. Куліша*. 2
 37. Сїчовї гбсти Чупріна и Чортоусъ.
Оповідання *Панька Казюки* 5
 38. Гордовїта пара. Оповід. *Петра Забоцня*. 3
 39. Листі съ хутора. Листь V. *Хто такий
Хуторянинъ*. 3

Всі оці книжечки продаютьця:

У Петербурсі у Данила Семіновича Каменіцького (на Михайловському плаці, у господі Крилова, кв. № 34).

У Петербурсі купують усі, хто бь захотіть одь себе вже продавати. Якь купують одь-разу карбованців на 25, чи й більшъ, то збавляеця изь ціни 20%, а пересылка вже, чи по по́чті, чи по транспорту (скільки прїдеця на вагу), коштомъ того, хто купує.

У Полтаві у Василя Ловгиновича Трунова.

У Києві у Катеріни Олександровни Клиць (на Новій будові, близько Кінного майдану, у господі Лобчихи).

У Харькові у Петра Олександровича Лобка (на Малій Панасівці, у господі Праведникова).

У Чернігові у Степана Даниловича Юса.

Ув' Одесі у Олександра Семіновича Великанова.

Ві Львові (Lemberg) у книгární бра́цтва Старопиптійського.

Хто випісуватиме книжечокъ по по́чті на карбованця, чи й меншъ, має докладати до ціни ще четвертакъ на пересылку (за хунтъ ваги). На пересылку книжечокъ на два карбованці (абь хочь и меншъ двохъ, та більшъ одного карбованця) докладаетця ваговихъ за два хунти—срібна копа; на три карбованці — ваговихъ троїгъ, и такъ далі.

НЕ ОНУ ИМЕНА

Варом дун

Варуае

Варуае

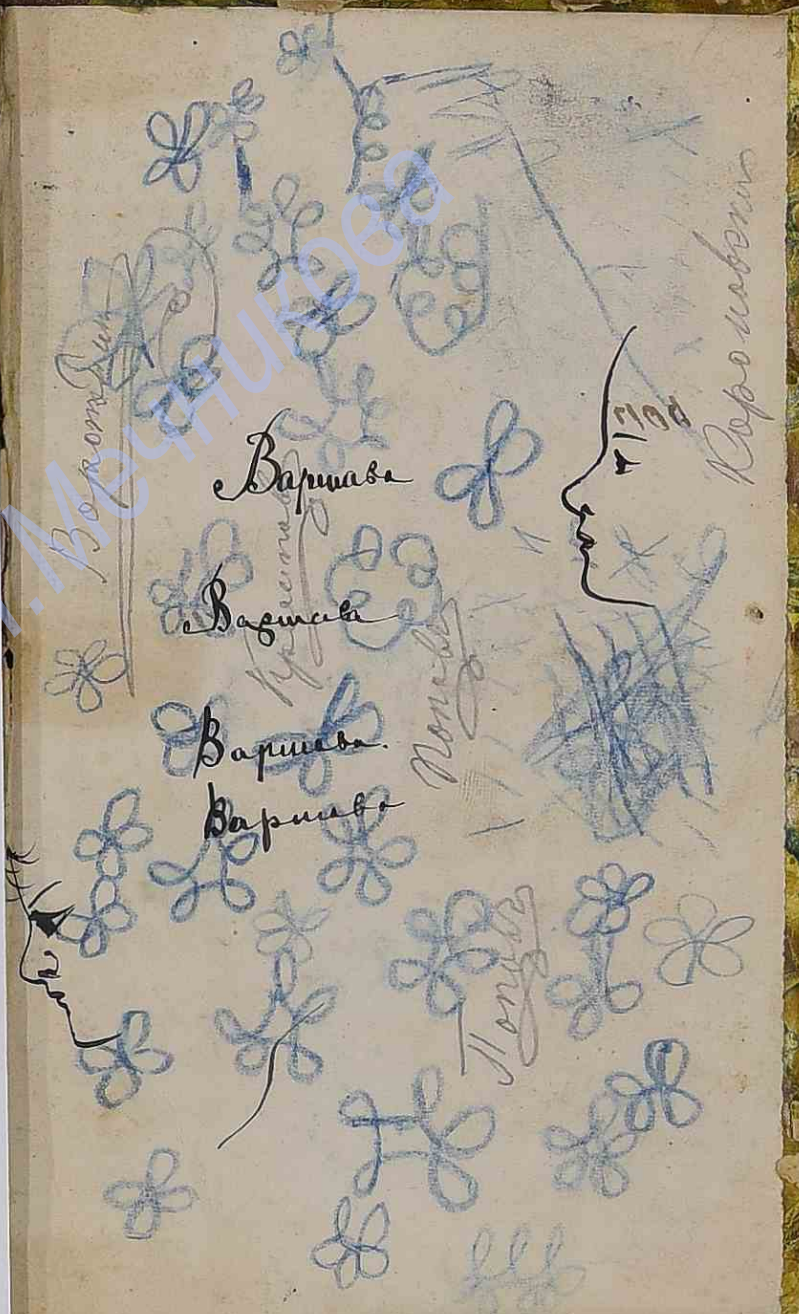
Варуае

Варуае

Варуае

Варуае

Варуае

ІНСТИТУТ ІМЕНІ П. МОНЧУКОВА

